

A háztartások jövedelmére, fogyasztására és megtakarítására vonatkozó mikro- és makrostatisztikák lefedettségi arányai

Máténé Bella Klaudia,

a KSH vezető-tanácsosa

E-mail: Klaudia.Bella@ksh.hu

Komolafe Magdolna,

a KSH vezető-főtanácsosa

E-mail:

Magdolna.Komolafe@ksh.hu

Földvári Mónika,

a KSH főtanácsosa

E-mail: Monika.Foldvari@ksh.hu

A Stiglitz–Sen–Fitoussi-jelentés 2009. szeptemberi megjelenése óta a háztartások jövedelmének, fogyasztásának és vagyonának együttes vizsgálata a kutatások középpontjába került. Az Eurostat és az OECD szakértői csoportokat hozott létre a nemzeti számlák mögött „megbúvó” háztartási jövedelem-, fogyasztás- és vagyoneeloszlás egyenlőtlenségeinek feltárására. A legfrissebb kutatási eredményeket és az alkalmazott módszereket 2016-ban publikálták.

Jelen tanulmány a magyarországi háztartások jövedelmére és fogyasztására vonatkozó mikro- (háztartási felvétel-) és makro- (nemzeti számla-) statisztikák összehangolásának módszertanát ismerteti. A szerzők a mikro- és makrostatisztikák kategóriáinak összevetését követően a nemzeti számlák és a háztartási költségvetési és életkörülmény-felvétel 2010. és 2015. évi adatai közötti eltéréseket tanulmányozzák, ismertetve a pénzügyről az eredményszemléletre átvezető korrekciókat. A makroadatokat mikroadatok általi lefedettségének vizsgálata azt mutatja, hogy a nagy eltérések ellenére a hazai lefedettségi arány nemzetközi szinten a középmezőnybe tartozik, és jó kiindulási alapot jelent a mikro- és a makrostatisztikák további harmonizációjához szociodemográfiai, illetve egyéb változók bevonásával.

TÁRGYSZÓ:

Nemzeti számlák.

Háztartási költségvetési és életkörülmény-felvétel.

Háztartások.

DOI: 10.20311/stat2018.08-09.hu0794

A jövedelemről, a fogyasztásról és a megtakarításról kétféle szinten állnak rendelkezésre statisztikák: makro- (országos) szinten a nemzeti számlák, mikroszinten pedig a háztartásokra és az egyénekre vonatkozó lakossági adatgyűjtések szolgáltatnak információt.

A különböző forrásokból származó adatok összevetése és eltéréseik vizsgálata módszertanilag rendkívül fontos, hiszen így megtudhatjuk, hogy mennyire megbízhatók az adataink. A mikro- és a makroadatok összehasonlítása, illetve harmonizációja lehetővé teszi, hogy a makroszintű kategóriák „mögé” háztartási adatfelvételekből származó eloszlások kerüljenek, vagyis, hogy képet alkossunk a kategóriákat jellemző jövedelmi egyenlőtlenség szintjéről.

Abban, hogy a kérdés napjainkban nemzetközi szinten is egyre inkább előtérbe került¹, fontos mérföldkő volt az ún. Stiglitz–Sen–Fitoussi- (a későbbiekben Stiglitz-) jelentés (*Stiglitz–Sen–Fitoussi* [2010]), mely új szemléletet képvisel a háztartások jólétének és életkörülményeinek vizsgálatában. A jelentés 12 ajánlást tartalmaz arra vonatkozóan, hogy miként lehetne a gazdaság teljesítményét, a társadalmi jólétet és a fenntarthatóságot együtt tanulmányozni. Az ajánlások a jólét vizsgálatát a termelés felől a jövedelmek és a fogyasztás felé mozdítják el, és a háztartások kilátásait a korábbiaknál jobban előtérbe helyezik. A jelentés hangsúlyozza azt is, hogy a jövedelmet és a fogyasztást a vagyonnal összefüggésben célszerű vizsgálni, a jövedelem, a fogyasztás és a vagyon eloszlására nagyobb figyelmet fordítva.

Tanulmányunkban a háztartások jövedelmére, fogyasztására és megtakarítására vonatkozó hazai mikro- és makroszintű statisztikák összehangolásának lehetőségeit elemezzük az OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) által kidolgozott módszertanra építve. A módszertani ismertetést követően a nemzeti számlák és a HKÉF (háztartási költségvetési és életkörülmény-felvétel) adatai közötti 2010. és 2015. évi eltéréseket tanulmányozzuk, bemutatva a pénzügyről az eredményszemléletre átvezető korrekciókat is. Eredményeinket mind a jövedelmi tételek, mind a kiadások esetében összevetjük a mikro- és a makroadatok eltéréseire vonatkozó nemzetközi eredményekkel.

¹ Megjegyezzük, hogy a mikro- és a makroadatok harmonizációjára való törekvés ennél sokkal régebbre nyúlik vissza, lásd például *Ginneken–Park* [1984].

1. A jövedelemre, a fogyasztásra és a megtakarításokra vonatkozó mikro- és makrostatisztikák összehangolásának módszertana

A Stiglitz-jelentés közzétételét követően, 2011-ben az Eurostat és az OECD egy szakértői csoportot állított fel a nemzeti számlás adatok mögött „megbújó” háztartási jövedelem, fogyasztás és vagyon eloszlásának vizsgálatára. A kutatásban 21 ország² vett részt, és az eredményeket két tanulmányban mutatták be (*Fesseau–Mattonetti* [2013a], [2013b]). Majd a nemzeti számlás tételekhez kapcsolódóan a háztartások jövedelemegyenlőtlenségeinek tanulmányozására és a módszertan továbbfejlesztésére 2014-ben az Eurostat és az OECD létrehozta az EGDNA-t (Expert Group on Disparities in a National Accounts framework – a Nemzeti Számlák Egyenlőtlenségeit Vizsgáló Munkacsoport). E munkában 12 ország³ működött közre, megállapításait *Zwijnenburg–Bournot–Giovanelli* [2016] publikálták. A téma fontosságát az is bizonyítja, hogy a 2016. szeptember 26-án és 27-én, Bécsben megrendezett DGINS- (Directeurs-généraux des Instituts Nationaux de la Statistique – a Nemzeti Statisztikai Hivatalok Vezetői) konferencián is napirenden volt a jövedelem-, a fogyasztás- és a vagyonstatisztikák harmonizációja.

A nemzeti számlák és a HKÉF adatainak összehasonlításánál alapvetően két módszert választhatunk:

1. A nemzeti számlákban a háztartások szektorának aggregált mutatóit minden olyan tétellel korrigáljuk, amely nem jelent tényleges pénzmozgást a háztartások számára. Majd az így kapott számlasorozatot hasonlítjuk a háztartások adataihoz. A cash flow szemlélet azért fontos, mert a háztartásoknak csak a tényleges pénzmozgások felett van döntési lehetőségük, és a fogyasztásra, illetve a jövedelemre vonatkozó adatfelvételi kérdőívekben is csak ilyen típusú kérdések jelennek meg.

2. A nemzeti számlák aggregátumaihoz hozzárendeljük a HKÉF megfelelő változóit. Azokra a tételekre, amelyek a nemzeti számlákban szerepelnek, de a háztartási felvételekben nem, egyéb változókat keresünk, amelyekkel így a háztartások jövedelmének és fogyasztásának megoszlása a nemzeti számlákban jól közelíthető.

² A vizsgálatban részt vett országok: Egyesült Államok, Ausztrália, Ausztria, Dánia, Dél-Korea, Franciaország, Hollandia, Izrael, Japán, Kanada, Lengyelország, Mexikó, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Portugália, Svájc, Svédország, Szlovénia, Törökország, Új-Zéland.

³ A vizsgálatban részt vett országok: Egyesült Államok, Ausztrália, Ausztria, Franciaország, Izrael, Hollandia, Mexikó, Nagy-Britannia, Portugália, Svájc, Svédország, Szlovénia.

Az első módszer nem igényli külső változók bevonását, s alapvetően a háztartások tényleges fogyasztási és jövedelmi adataira épít. Ezt alkalmazták például *Cynamon–Fazzari* [2017] is. Az EGDNA viszont a második módszert választva, kutatásában a nemzeti számlás aggregátumokból indult ki, mert így a jövedelmek és a fogyasztás becslése konzisztens a bruttó hazai termék becslésével, illetve az adatok nemzetközileg összehasonlíthatók az SNA 2008 (System of National Accounts – Nemzeti Számlák Rendszere) és az ESA 2010 (European System of Accounts – Nemzeti Számlák Európai Rendszere) azonos módszertana miatt.

Az OECD-módszertan (*Zwijnenburg–Bournot–Giovanelli* [2016]) 5 egymásra épülő lépést határoz meg a mikro- és a makroadatok összehangolására.

1. A nemzeti számlák aggregált adatainak korrekciója során a nemzeti számlákból elhagyunk minden olyan tételt (így a háztartásokat segítő nonprofit szervezetek adatait, a nem rezidens háztartások fogyasztását, valamint az intézményekben élők fogyasztását és jövedelmét), amelyre a háztartási felvételek nem terjednek ki.

2. Meghatározunk olyan, mikroadatokból származó változókat, amelyek a nemzeti számlák megfelelő változóihoz illeszkednek. Ehhez azt vizsgáljuk, hogy a nemzeti számlák adott jövedelem-, illetve fogyasztáskategóriája megtalálható-e a háztartások fogyasztását és jövedelmét felmérő kérdőívekben, és a kettőnek ugyanaz-e a tartalma. Akkor illeszkedik jól egy mikromutató a makroszámhoz, ha a mikroadatok összege és a makroaggregátum közötti eltérés legfeljebb ± 20 százalék, vagyis az utóbbi lefedettségi aránya 80–120 százalék. A kutatások szerint a lefedettségi arány a legtöbb országban a munkavállalói jövedelmek és a pénzbeli társadalmi juttatások esetén jónak mondható, számos más fontos komponens (például a kamatokból és az egyéb tulajdonból, az önfoglalkoztatásból vagy az ingatlanbérbeadásból származó jövedelem) tekintetében viszont meglehetősen alacsony. A fogyasztás egyes tételeinél (élelmiszerek, lakhatás, közlekedés stb.) is magas, néhány érzékeny tételnél (szeszes italok, dohányárak stb.) azonban alacsony az illeszkedés mértéke.

3. A hiányzó elemeket imputáljuk, és a mikroadatokat a nemzeti számlák összértékeihez illesztjük. A mikro- és a makroadatok illesztése során a rendelkezésre álló, megfelelő lefedettségű mikroadatokat a makroadatokhoz igazítjuk, a nem megfelelő minőségűeket vagy hiányzókat pedig imputáljuk.

– Amennyiben a lefedettségi arány 80–120 százalékos, a mikroadatokat arányosan úgy növeljük vagy csökkentjük, hogy

a tételek a nemzeti számlák megfelelő értékeivel megegyezzenek. Ha azonban a lefedettség nem megfelelő, további vizsgálatot igényel, hogy miképp csökkenthető a mikro- és a makroadatok közötti eltérés mértéke (*Zwijnenburg–Bournot–Giovanelli* [2016]).⁴

– Ha nem állnak rendelkezésre megfelelő minőségű mikroadatok, a hiányzó tételek imputálására közvetett információkat használhatunk. Erre az egyik lehetséges módszer olyan helyettes változók alkalmazása, amelyekről feltehető, hogy eloszlásuk követi a nemzeti számla adott változóinak eloszlását. A hiányzó információt tehát ebben az esetben egy eltérő jövedelmi vagy fogyasztási komponens eloszlásával helyettesítjük. A FISIM (financial intermediation services indirectly measured – pénzügyi közvetítői szolgáltatások közvetetten mért díja) esetében például feltehető, hogy eloszlása a kapott, illetve a fizetett kamatok (betét- és hitelállomány) eloszlását követi, ezért a nemzeti számlákban elszámolt FISIM összegét a kamatok eloszlásával allokáljuk a háztartásokhoz.

A második módszer egy külső (például szociodemográfiai) változót alkalmaz az egyének és a háztartások szintjén. Ez a módszer az oktatási és az egészségügyi természetbeni társadalmi juttatásoknál ajánlott. A kormányzati adatok alapján ugyanis meg lehet határozni, hogy az adott oktatási szinten átlagosan mekkora az egy gyermekre jutó oktatási költség. Ezeket a fajlagos mutatókat felhasználva és a háztartásokban nevelt gyermekek évfolyamát ismerve, fel lehet osztani az összes oktatási költséget az iskoláskorú gyermeket nevelő háztartások között. Az egészségügyi kormányzati kiadások allokálására ugyancsak két lehetőség van: 1. a tényleges fogyasztási és 2. a biztosítási megközelítés. Első esetben minden olyan egyénre, aki (a fogyasztási adatok szerint) igénybe vesz egészségügyi szolgáltatást, egészségügyi természetbeni társadalmi juttatást allokálunk. A kutatásban részt vevő legtöbb ország azonban nem ezt, hanem a második módszert alkalmazza, ami az azonos szociodemográfiai profillal rendelkező (azonos életkorú, nemű stb.) személyekre ugyanakkora átlagos egészségügyi költséget allokál. Eszerint az adott csoportba tartozó minden egyén a csoportra meghatározott átlagos kormányzati kiadást kapja természetbeni társadalmi juttatásként.

⁴ A mikro- és a makroadatok közötti eltérés okairól, valamint a probléma megoldási lehetőségeiről egyelőre kevés információ áll rendelkezésre. *Zwijnenburg–Bournot–Giovanelli* [2016] a jövedelemre és a fogyasztásra vonatkozó adatok mikroszintű összevetését, különböző kutatások és adminisztratív adatforrások felhasználását, valamint még azt javasolja, hogy a különbségek okainak feltárásában, illetve a mikro- és a makroadatok közelítésében mindkét statisztikai terület szakértői részt vegyenek.

– Amennyiben az előbb bemutatott módszerek közül egyik sem alkalmazható a mikro- és a makroadatok illesztésére, a hiányzó tételek imputálására a nemzeti számlák bizonyos tételeinek (például a rendelkezésre álló jövedelemnek, a rezidens háztartások fogyasztásának) összértékét is szét lehet osztani a háztartások között oly módon, hogy a főbb indikátorok megoszlásai az imputálás következtében ne változzanak jelentős mértékben.

4. Miután megfeleltettük egymásnak a mikro- és a makroszintű kategóriákat, megvizsgálhatjuk a háztartásokat jellemző, makroszintű adatok „mögötti” jövedelmi és fogyasztási eloszlásokat. Ehhez először *a háztartások csoportjait képezzük*, melyek az OECD-ajánlás szerint a háztartások rendelkezésére álló ekvivalens jövedelem alapján képzett kvintilisek, a jövedelem fő forrása szerint képzett csoportok vagy háztartástípusok lehetnek. Majd a háztartások csoportjainak kialakítása után kiszámítjuk a jövedelmi és a fogyasztási kategóriák csoportokra jellemző értékeit.

5. A következő indikátorokat képezzük – a háztartások csoportjainak adatai alapján – a csoportok közötti egyenlőtlenségek mérésére:

– az átlaghoz viszonyított arányt (egy adott háztartási csoportra jellemző jövedelmi/fogyasztási érték⁵ mennyiben tér el az országos átlagtól);

– a legmagasabb és a legalacsonyabb érték arányát (a háztartások adott ismérv szerint képzett csoportjai között mekkora különbség van egy adott jövedelmi/fogyasztási kategória alapján; itt kvintilisekre értelmezve azt vizsgáljuk, hogy a háztartások felső 20 százalékát hányszor nagyobb jövedelem/fogyasztás jellemzi az alsó 20 százalékhoz képest);

– az egyenlőtlenségi indexet (mekkora a vizsgált változó szórása a háztartások csoportjai között adott háztartási klasszifikáció mellett).

Jelen tanulmányunkban a mikro- és a makroadatok összehangolásának első két lépését ismertetjük. Bemutatjuk, hogy miként korrigáljuk a nemzeti számlák háztartások szektorának értékeit, és mennyiben feleltethetők meg egymásnak a mikro- és a makroszintű kategóriák, végül megvizsgáljuk a jövedelemre és a fogyasztásra vonatkozó kategóriák 2010. és 2015. évi lefedettségi arányait.

⁵ Az egyenlőtlenségi indikátorok kiszámítása során az egy háztartásra vagy fogyasztási egységre számolt értékekből indulunk ki.

2. A hazai háztartások jövedelmi és fogyasztási statisztikái

A háztartási szektor jövedelméről és fogyasztásáról makroszinten a nemzeti számlák rendszere, mikroszinten a HKÉF szolgáltat adatokat, melyek összehasonlításakor figyelembe kell vennünk a közöttük levő lényeges különbségeket.

A nemzeti számlákban a háztartások jövedelme és fogyasztása egy zárt rendszer részei, ami azt jelenti, hogy kapcsolódniuk kell a rendszer többi eleméhez. A nemzeti számlák összeállításának alapjogszabálya az Európai Parlament és a Tanács 2013. május 21-én elfogadott 549/2013/EU rendelete, amelynek melléklete az ESA 2010 (*Az Európai Unió Hivatalos Lapja* [2013]).

A HKÉF ugyanakkor egy önkéntes, reprezentatív adatgyűjtés, melyhez a magánháztartásokban élő magyar állampolgárok szolgáltatnak adatokat. Ez a 2009-ben megújított, évente ismétlődő adatfelvétel a korábbi háztartási költségvetési felvételektől eltérően egyszerre gyűjt adatokat a lakosság fogyasztási szokásairól, jövedelmi helyzetéről és életkörülményeiről. Az adatfelvétel kérdőívét 2016-ban 8 003, 2011-ben 11 685 háztartás töltötte ki.⁶ A HKÉF azonban nem terjed ki az intézeti, intézményi háztartások (például az idősek otthonainak, a börtönöknek vagy a szanatóriumoknak a) lakóira és a Magyarországon élő külföldi munkavállalókra.

2.1. A háztartások jövedelmére vonatkozó mikro- és makroszintű statisztikák összehasonlítása

A mikro- és a makroszintű statisztikák fogalmi rendszerének különbségei miatt először meg kell vizsgálni, hogy miként lehet az eltérő jövedelmi kategóriákat megfeleltetni egymásnak, milyen korrekciókat kell ahhoz végrehajtani, hogy a két statisztikának azonos legyen az adattartalma. Ezt követően kerülhet sor a jövedelemre vonatkozó makroadatokat mikroadatokkal történő lefedettségének kiszámítására a kiválasztott évekre.

A mikro- és makroszintű kategóriák megfeleltetésének lehetőségei

A módszertani előírások alapján a nemzeti számlákban a háztartások szektora által kapott, illetve fizetett jövedelemtételnek meg kell jelenniük más szektorok jövedelmében, így az egyes jövedelemtételek összeállítása során más szektorok rendelkezésre álló alapadatait is felhasználjuk.

A mikro- és makroszintű jövedelmekre vonatkozó kategóriákat, valamint azok tartalmát az 1. táblázat szemlélteti.

⁶ A jövedelem és a fogyasztás tekintetében a 2016. évi felvétel a 2015-ös évrre, míg a 2011-es 2010-re vonatkozott.

1. táblázat

Mikro- és makroszintű jövedelemkategóriák megfeleltetése

Jövedelemkategória	Nemzeti számlák	HKÉF
1. Önálló vállalkozásból és saját lakásból származó jövedelem	B.2 Működési eredmény	Imputált lakbér
	B.3 Vegyes jövedelem	Önfoglalkoztatásból származó nyereség vagy veszteség Önfogyasztásra előállított javak értéke Ingatlan bérbeadásából származó jövedelem egy része (lakás, egyéb ingatlan bérlete)
2. Bérek és keresetek	D.11 Bérek és keresetek (pénzbeli és természetbeli)	Bruttó pénzbeli munkavállalói jövedelem Bruttó nem pénzbeli jövedelem 16 év alatti személy jövedelme
3. Munkáltatói társadalombiztosítási hozzájárulások	D.12 Munkáltatók társadalombiztosítási hozzájárulásai	Munkáltatók társadalombiztosítási hozzájárulásai
4. Kamatok és egyéb kapott tulajdonosi jövedelem	D.4 Tulajdonból származó jövedelem	Kamatok, osztalékok, tőkebefektetésből származó nyereség Ingatlan bérbeadásából származó jövedelem egy része (földbérlet)
	Allokált FISIM* Biztosítások szerződőinek befektetési jövedelme*	–
5. Pénzbeli társadalombiztosítási juttatások	D.62 Pénzbeli társadalombiztosítási juttatások	Családtámogatások
		Munkanélküli juttatások
		Öregségi nyugdíjak
		Hozzáértartozói nyugdíjak
		Táppénz
		Rokkantsági, rehabilitációs ellátások Oktatással kapcsolatos támogatások Egyéb szociális juttatások
8. Fizetett tulajdonosi jövedelem	D.4 Fizetett tulajdonosi jövedelem	Jelzáloghitel kamata
	Allokált FISIM*	–
9. Adók és fizetett társadalombiztosítási hozzájárulások	D.5 Folyó jövedelem- és vagyonaadók	Jövedelemadók Vagyonaadók
	D.61 Nettó társadalombiztosítási hozzájárulások + Munkaadók tényleges és imputált társadalombiztosítási járulékaik + Háztartások tényleges és kiegészítő társadalombiztosítási járulékaik – Társadalombiztosítási rendszerek szolgáltatási díjai	Társadalombiztosítási hozzájárulások

* A kategória nem szerepel a HKÉF-ben.

Megjegyzés. A csillaggal jelöltek kivételével minden jövedelemkategória a nemzeti számlákban és a HKÉF-ben is egyaránt szerepel.

Forrás: Saját szerkesztés Fesseau–Mattonetti [2013a] 68. old. alapján.

Két jövedelemtétel esetén szembesülünk besorolási nehézséggel:

– *A tulajdonból származó jövedelem* tételeit a nemzeti számlák részletesen számba veszi, míg a HKÉF-kérdőív csupán a vagyonból származó nettó jövedelemre kérdez rá.

– *Vegyes jövedelem*: A háztartások jogi személyiséggel nem rendelkező termelő egységei (egyéni vállalkozók) esetében a „jövedelem keletkezése” számla egyenlegező tétele magában foglal egy olyan elemet, ami megfelel a tulajdonos vagy a családtagok által végzett munka díjazásának. Ez az önálló munkavégzésből származó jövedelem részint bér, illetve kereset, részint – mivel vállalkozóként végzett munkából származik – nyereség jellegű (ebből ered az elnevezése is). A nemzeti számlának ez a tétele magában foglalja az egyéni vállalkozók, az illegális tevékenységek (dohánycsempészet, kábítószer-kereskedelem, prostitúció), a magánoktatás, a mezőgazdasági kiskereskedelem és önfogyasztás, a házilag lakásépítés, a magánszállás-szolgáltatás és az ingatlanbérbeadás vegyes jövedelmét. A HKÉF ezen tételek közül a vállalkozói jövedelmet, a mezőgazdasági tevékenységből származó jövedelmet, az önfogyasztás értékét és a lakásbérletet vizsgálja. Az összehasonlítás során az illegális tevékenységek vegyes jövedelmét figyelmem kívül hagyjuk, hiszen erre vonatkozó mikroadatokat nem állnak rendelkezésre. Mind a mikro-, mind a makrotételek nettó értékek, mivel ellenkező esetben nehezen lehetne összehasonlítani őket. A vállalkozói tevékenységből származó nyereség számviteli elszámolásánál az értékcsökkenést historikus költségen vesszük figyelembe, ami ugyanakkor nem egyezik meg a nemzeti számlákban szereplő állóeszköz-felhasználás értékével, mivel az utóbbi elszámolása (nem historikus, hanem) folyamatos helyettesítési költségen történik. A 2011. évi nemzetközi kutatásban részt vett országok nemzetiszámla-szakértői emiatt azonban nem látták indokoltnak a korrekciók alkalmazását.

A HKÉF-ből hiányzó, ezért az összehasonlításból kizárt tételek a következők:

– *Működési eredmény*: A saját lakásszolgáltatás (imputált lakbér) elszámolása ún. költségalapú módszerrel történik. Ennek során a kibocsátást a költségelemek (a saját tulajdonú lakás értékcsökkenésének, a fenntartási költségeknek, a biztosításnak és a működési eredménynek a) becslésével számítjuk ki. Az imputált lakbér a fogyasztásban is megjelenik. A HKÉF-kérdőív ugyan tartalmaz kérdéseket a lakás jellemzőiről és fenntartásáról, az OECD-kutatásban részt vett nemzetiszámla-

szakértők azonban azt javasolták, hogy az összehasonlítás ne terjedjen ki erre a tételre.

– *Természetbeni bérként* számolandó el a munkavállaló számára egy adott időszakban végzett munka ellenértékeként a munkáltató által fizetett valamennyi természetbeni díjazás. Idetartoznak a munkáltatók által ingyen vagy csökkentett áron nyújtott szolgáltatások és az egyéb nem pénzbeli juttatások (például az ételek, az italok, a lakhatási szolgáltatás, az egyenruha, a vasutak és a légitársaságok munkavállalóinak biztosított ingyenes utazás).

– *A munkáltatók által fizetett tényleges és imputált társadalombiztosítási járulékok* a nemzeti számlák sajátos logikája miatt szerepelnek a háztartások számlarendszerében. Technikailag ugyanis a háztartások megkapják a munkáltatók által fizetett társadalombiztosítási járulékokat, majd ők „fizetik be” azokat a kormányzati szektorba, ami a munkáltatók tényleges, illetve imputált társadalombiztosítási járulékait tartalmazza. A gyakorlatban azonban e járulékok nem jelennek meg a háztartások bevételei és kiadásai között.

– *A tulajdonból származó jövedelem* a nemzeti számlákban a kamatot, az osztalékot, a külföldi közvetlen tőkebefektetés újrabefektetett jövedelmét, az egyéb befektetésből származó jövedelmet, valamint a földbérleti díjat tartalmazza. Mind a kapott, mind a fizetett kamatot tartalmazza a FISIM-et, ami azonban a gyakorlatban nem jelenik meg a háztartások jövedelmében, hiszen ők a pénzügyi intézmények által ténylegesen kifizetett vagy általuk felszámított banki kamatokkal „szembesülnek”, nem pedig a nemzeti számlákban használt referenciakamatlábbal.

– *Újrabefektetett jövedelem*: A közvetlen külföldi befektetéssel működő vállalatok vállalkozói jövedelmének tényleges kivonása osztalékként vagy a kvázivállalatokból⁷ tőkekivonással történhet. Ha ez nem valósul meg, akkor a visszatartott jövedelmet úgy kell tekinteni, mintha a külföldi befektetők között azt a vállalat saját tőkéjéből való részesedésük arányában felosztották, majd (hozzáadva a vállalat saját tőkéjéhez) újrabefektették volna. (Ezt a tételt azért zártuk ki az összehasonlításból, mert nem jár tényleges pénzmozgással.)

– *Egyéb befektetésből származó jövedelem*: A biztosítók tartalékaikat pénzügyi eszközökbe vagy ingatlanba fektetik. A nemzeti számlákban

⁷ „A kvázivállalatok olyan szervezetek, amelyek a számlák teljes sorozatát vezetik, és nem rendelkeznek jogi személyiséggel. Gazdasági és pénzügyi magatartásuk különbözik tulajdonosaik gazdasági és pénzügyi magatartásától, és hasonló a vállalatok magatartásához. Döntéshozatali önállósággal rendelkező és elkülönülő gazdasági egységnek tekinthetők.” (Az Európai Unió Hivatalos Lapja [2013] 59. old.)

a biztosítások szerződőinek járó befektetési jövedelmet fel kell osztani a biztosítással rendelkezők között. Hasonlóan kell elszámolni a nyugdíj-jogosultságok után fizetendő befektetési jövedelmet és a kollektív befektetési alapok résztulajdonosainak befektetési jövedelmét is.

– Az *egyéb folyó transzferek* tartalmazzák a szerencsejátékokra kifizetett összegeket, amelyek két részből állnak: a szerencsejátékot szervező egységnek fizetett kezelési költségből és a fennmaradó folyó transzferből, amelyet a nyerteseknek fizetnek ki.

A makroadatok mikroadatok általi lefedettsége

A makrostatisztika és a HKÉF jövedelemtételleinek összehasonlítását 2010-re és 2015-re a 2. táblázat mutatja be. A HKÉF-kérdőívben minden releváns tételt beazonosítottunk és a megfelelő nemzeti számlás jövedelemtételhez rendeltünk.

Az összehasonlításból kiderül, hogy a mikro- és a makroadatforrásokból származó adatokban jelentős eltérések lehetnek. A lefedettség vizsgálatára többek között a két adatforrás minőségének javítása érdekében van szükség, ugyanis a háztartási szektor részletesebb bontása mikroadatok segítségével – ahogy a módszertani fejezetben már kifejtettük – csak bizonyos (80–120 százalékos) lefedettségi arány mellett javasolt.

A lefedettségi arányt, mely megmutatja, hogy a mikroszintű adatforrásból származó és a nemzetiszámla-adatok milyen mértékben feleltethetők meg egymásnak, a következő képlet alapján számoljuk ki:

$$\text{Lefedettségi arány} = \text{Mikroadat/Nemzetiszámla-adat} * 100.$$

A mikroszintű mutató tehát akkor illeszkedik jól a makroszintűhöz, ha a kettő közötti eltérés mértéke +/-20 százalék, azaz a lefedettségi arány a 80 és 120 százalék közötti intervallumba esik.

A 2. táblázat a jövedelmi adatok lefedettségére vonatkozó eredményeket mutatja be. (A 2010-re és 2015-re vonatkozó részletes számításokat a Függelék F1. és F2. táblázatai ismertetik.) A lefedettségi arányt csak az összevont kategóriákra tudtuk kiszámítani, majd összevetettük a kutatásban részt vett 21 ország eredményeivel.

Magyarországon az egyik legjobban illeszkedő tétel a pénzbeli társadalmi juttatások voltak (2010-ben 76, 2015-ben 106 százalékkal), aminek két oka van. Egyrészt az, hogy a HKÉF részletes kérdéseket tesz fel az egyes juttatási típusokra (például az öregségi nyugdíjra, a családi pótlékra, a gyermekgondozási díjra, a gyermekgondozási segélyre, a táppénzre stb.) vonatkozóan, másrészt az, hogy a jövedelemeltitkolás kevésbé érinti ezeket a tételeket. A bér- és keresetadatok illeszkedése 2010-ben 65, 2015-ben 55 százalékos volt. Ez elsősorban a nem megfigyelt gazdaságból szár-

mazó bérek és keresetek – amit a HKÉF értelemszerűen nem képes „megtalálni” – nemzeti számlákban való elszámolására, másodsorban a kérdőíves felmérések esetén jellemző jövedelemeltitkolásra vezethető vissza. A személyi jövedelemadó és az egyéni járulékok vizsgálata 2010-ben nehezen volt megvalósítható, mivel akkor a HKÉF-kérdőív még nem tartalmazott ezekre vonatkozó kérdést, ezért feltételeztük, hogy lefedettségi arányuk a bruttó bérekére jellemzőhöz közelít. 2015-ben azonban már a bruttó és a nettó keresetekről is szerepeltek kérdések a kérdőívben, így ezekből az adatokból a személyi jövedelemadó és az egyéni járulékok összevont értékét is ki tudtuk számítani. A tulajdonból származó jövedelmek (például kamatok, osztalékok) lefedettségi aránya nemcsak Magyarországon alacsony (2010-ben 5, 2015-ben 11 százalék), de a nemzetközi kutatásban részt vett országokban is az (a legalacsonyabb arány 4 százalék volt). Meglepően magas volt viszont a vegyes jövedelmek lefedettségi aránya (2010-ben 111, 2015-ben 91 százalék), aminek az az oka, hogy a mikroszintű kérdőív részletesen számba veszi az ezekhez tartozó jelentős tételeket.

2. táblázat

A jövedelemre vonatkozó makroadatokat mikroadatokat általi lefedettségi aránya (százalék)

ESA-kód	Jövedelem	Lefedettségi arány					A 80–120 százalékos lefedettségi intervallummal rendelkező országok aránya
		Magyarországon		a nemzetközi kutatásban részt vett országokban (2008–2011)			
		2010	2015	Átlag	Minimum	Maximum	
B.3	Vegyes jövedelem, nettó	111	91	67	14	127	25
D.11	Bérek és keresetek	65	55	93	71	107	88
D.4	Tulajdonból származó jövedelem (fizetett kamat nélkül)	5	11	53	4	101	21
D.412	Fizetett kamat	64	78	59	0	100	36
D.62	Pénzbeli társadalmi juttatások	76	106	81	40	99	65
D.7	Egyéb kapott folyó transzferek	21	16	58	13	117	36
D.5 / D.61	Folyó jövedelem- és vagyoadók / Nettó társadalombiztosítási hozzájárulások*	65	59	87/94	35/31	110/170	71/50
D.7	Egyéb fizetett folyó transzferek	70	59	77	14	177	33
B.6	Rendelkezésre álló jövedelem, nettó	72	70				

* Magyarországon a két tételre csak összevontan áll elő az adat, míg a kutatásban részt vett országokban tételesen.

Forrás: Fesseau–Mattonetti [2013a] 19. old.

2.2. A háztartások kiadásaira (fogyasztására) vonatkozó mikro- és makroszintű statisztikák összehasonlítása

A továbbiakban megvizsgáljuk a háztartások kiadásaira (fogyasztására) vonatkozó mikro- és a makroszintű statisztikák fogalmi rendszerének különbségeit, kitérve a két statisztika adattartalmának egységesítéséhez szükséges korrekciókra is. Majd ezt követően a fogyasztásra vonatkozó makroadatok mikroadatokkal történő hazai lefedettségét elemezzük.

A mikro- és makroszintű kategóriák megfeleltetésének lehetőségei

A háztartások kiadásainak mikro- és makroadatai különböző célokat szolgálnak, ebből adódóan nagy eltérések lehetnek közöttük. A háztartások fogyasztásának becslése a nemzeti számlákban eltérő koncepció alapján történik, mint a HKÉF-statisztikákban. Míg a felvétel fogyasztási adatai a tényleges pénzforgalmi adatokat veszik számba, addig a nemzeti számlákba a nem pénzforgalmi, imputált és a rejtett gazdasági műveletekből származó tételek is beépülnek. A nemzeti számlák speciális esete a saját tulajdonú lakásszolgáltatás (amit a tulajdonos saját magának nyújt) fogyasztási kiadásként való elszámolása, és a makroadatok részét képezi a FISIM is. A mikroadatokat – mint arról már volt szó – csak a magánháztartások fogyasztását mutatják, a makroszemlélet viszont a teljes népességet, a magánháztartásokon kívül az intézeti és az egyéb háztartásokat is reprezentálja. Előbbiekhez tartoznak a diákszállók, a kórházak, a szanatóriumok, a pszichiátriai intézetek, az öregek otthonai, a szerzetesrendek stb. Az egyéb háztartások kategóriájába azokat a személyeket soroljuk, akik nem magán- vagy intézeti háztartásban élnek, hanem például hajléktalanként, és nem rendelkeznek állandó lakcímmel.

A mikroadatokat a rezidens háztartások fogyasztását mutatják. A háztartási szektort leíró makroadatok viszont, az ESA 2010 keretrendszerét és előírásait figyelembe véve, több adatforrásból származó adatok aggregátumaként készülnek, és a nemzetgazdasági számlák, illetve az intézményi szektorok közötti kapcsolatot képezik le. Így az ESA 2010 szerint készült adatok aggregált információt nyújtanak a háztartási szektor egészéről. Nagy előnyük, hogy konzisztens rendszeren alapulnak, és országok közötti összehasonlításra is alkalmasak. A makroelszámolás hazai és nemzeti szemléletben egyaránt elkészül. Míg a hazai szemléletű összeállítás a területi elvet követi, tehát az ország területén történt fogyasztást tartalmazza függetlenül attól, hogy az rezidensek vagy nem rezidensek által valósult meg, a nemzeti szemléletű a rezidensek hazai és külföldi fogyasztását foglalja magában. A kettő közötti átmenetet az idegenforgalom egyenlegével történő korrekció teszi lehetővé: a rezidens fogyasztási kiadások összegét úgy kapjuk meg, hogy a hazai fogyasztási kiadásokból kivonjuk a nem rezidensek magyarországi fogyasztási kiadásait, majd a különbséghez hozzáadjuk a rezidensek külföldi fogyasztási kiadásait.

A kiadás elszámolásának 3 lehetséges időpontja van, a tulajdonszerzés, a használatbavétel és a pénzügyi rendezés, azaz a fizetés időpontja. Az esetek nagy részében e három időpont egybeesik. A nemzeti számlák elszámolása az eredményszemléletnek megfelelően a tulajdonszerzés időpontját veszi alapul, a HKÉF pedig elsősorban a pénzügyi rendezéskor rögzíti a kiadást a cash flow szemléletnek megfelelően.

A nemzeti számlák éves számításakor a háztartások fogyasztási kiadásainak három fő forrását vesszük figyelembe: 1. a vásárolt fogyasztást, 2. a saját termelésből származó fogyasztást, valamint 3. a természetbeni béreket, azaz a munkáltatók által a munkavállalók számára ingyen vagy csökkentett áron nyújtott javakat és szolgáltatásokat. A vásárolt fogyasztással kapcsolatos kiadási adatok általános forgalmi adót tartalmazó fogyasztói áron értendők. A saját termelésből származó fogyasztást egyrészt a saját termelésű mezőgazdasági termékek háztartáson belüli fogyasztásának becslésével (melyhez a mezőgazdasági számlarendszer felvásárlási áron számba vett adatait használjuk), másrészt a tulajdonos által lakott lakás lakbérének ún. költségalapú módszerrel végzett imputálásával kapjuk. A természetbeni bérek összegét a társasági adóbevallásokból nyerjük. E tételt a HKÉF fogyasztásra vonatkozó része nem tartalmazza.

Az ESA előírásainak megfelelően *elkülönítve kell kezelni a végső és a tényleges végső fogyasztót*. Míg az előbbi a fogyasztás finanszírozójára, tehát az azt fizető személyre utal, addig az utóbbi azt mutatja, hogy ki a fogyasztó, azaz egyéni vagy közösségi fogyasztásról van-e szó. A két fogyasztáskategória összege nemzetgazdasági szinten megegyezik, és a nemzeti számlák sorozatának II. 4. Jövedelmek felhasználása számla felhasználási oldalán jelenik meg. A háztartások egyéni fogyasztása tekintetében a tényleges végső fogyasztás a fogyasztási kiadáson felül a kormányzattól és a nonprofit szervezetektől kapott egyéni társadalmi juttatások összegét is tartalmazza.

A makroadatokat mikroadatok általi lefedettsége

Fesseau–Mattonetti [2013a] az említett 21 országra vonatkozóan vizsgálta meg a COICOP- (classification of individual consumption according to purpose – egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozása) főcsoportok szerinti lefedettségi arányokat. Eredményeik szerint a vizsgált országok több mint felénél a mikro- és a makroadatforrások megfelelő minőséget mutattak a 3 legnagyobb súlyú fogyasztási főcsoportban (01. Élelmiszerek és alkoholmentes italok; 04. Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag; 07. Közlekedés és szállítás), a 03. Ruházat és lábbeli főcsoportban, valamint a COICOP-főcsoportok közé be nem sorolt egyéni természetbeni társadalmi juttatásoknál. (Lásd a 3. táblázatot.) Ugyanakkor alig van olyan ország, ahol elfogadható lenne a megfelelés a 02. Szeszes italok, dohányárúk és kábítószeres, valamint a 12. Egyéb termékek és szolgáltatások főcsoportok esetében. Az előbbi a szakértők azzal indokolják, hogy míg a szeszes italok és a dohányárúk fogyasztását a válaszadók többnyire eltitkolják, addig a nemzeti szám-

lákban a dohánycsempészet értékére is készül becslés, a kínálati oldalról megállapítva a fogyasztás összegét. A 12. Egyéb termékek és szolgáltatások főcsoport tekintetében a gyenge lefedettségi arány a FISIM-re vezethető vissza.

3. táblázat

*A háztartási fogyasztás makroadatainak mikroadatok általi lefedettségi aránya
COICOP-főcsoportonként és -csoportonként, 2008–2011*

COICOP-főcsoport/csoport	Adatközlő országok száma	Lefedettségi arány a nemzetközi kutatásban részt vett országokban			80–120 százalékos lefedettségi intervallummal rendelkező országok aránya
		Átlag	Minimum	Maximum	
		(%)			
01. Élelmiszerek és alkoholmentes italok	19	81	33	120	58
02. Szeszes italok, dohányárúk és kábitószer	19	44	7	63	0
02.1 Szeszes italok	14	51	5	86	7
02.2 Dohányárúk	14	40	12	59	0
03. Ruházat és lábbeli	21	80	46	114	52
04. Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag	15	95	61	119	73
04.1 Tényleges lakbér	15	98	27	125	73
04.2 Imputált lakbér	12	98	67	159	50
04.3 Lakáskarbantartás és -javítás, 04.4 Vízellátás és egyéb lakásszolgáltatás	16	129	49	292	25
04.5 Villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag	16	90	49	114	81
05. Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás	21	71	38	99	38
06. Egészségügy	19	69	18	102	37
07. Közlekedés és szállítás	21	79	23	116	52
08. Hírközlés	21	86	35	136	48
09. Szabadidő és kultúra	21	71	33	110	43
10. Oktatás	21	82	5	160	52
11. Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás	21	65	40	102	33
12. Egyéb termékek és szolgáltatások	21	65	29	140	19
Egyéni természetbeni társadalmi juttatás	6	87	62	108	83

Megjegyzés. A nemzetközi vizsgálatban az egyéni természetbeni társadalmi juttatásokat nem sorolták be a COICOP 01–12 főcsoportjaiba.

Forrás: Fesseau–Mattonetti [2013a] 28. old.

A többi főcsoportnál a minimális és a maximális lefedettség között rendkívül nagy volt a különbség a kutatásban részt vett 21 ország körében. Ez egyrészt (az adatgyűjtés módszertanát, illetve az éves összegző adatok előállítását tekintve) a HKÉF országok közötti harmonizáció hiányára, másrészt mintavételi problémákra utal. Több ország ugyanis a főcsoportosnál alacsonyabb szintű bontást alkalmaz a 02. Szeszes italok, dohányárúk, kábítószerek és a 04. Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag főcsoportok esetén, ami alaposabb elemzésre is lehetőséget ad. Az utóbbi főcsoportban a 04.1 Tényleges lakbér, valamint a 04.5 Villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag csoportokra vonatkozó adatok az országok több mint 70 százalékában megfelelő lefedettségűek voltak, ezzel szemben a 04.3 Lakáskarbantartás és -javítás, illetve a 04.4 Vízellátás és egyéb lakásszolgáltatás csoportok lefedettsége csak az országok kis hányadánál volt az. Az utóbbi COICOP-csoport esetén tapasztalt eltérés oka az lehet, hogy a mikrosztatistika költségként számol el olyan nagyobb összegű javítási, karbantartási költségeket is, melyek a nemzeti számlákban a beruházások között, lakásfelújításként szerepelnek.

A következőkben a nemzeti számlák fogyasztási adatainak HKÉF-adatok általi lefedettségét vizsgáljuk 2010-re és 2015-re vonatkozóan. Ehhez több korrekciós tényezőt is figyelembe vettünk:

- idegenforgalom hatása: a nem rezidens háztartások belföldi vásárlásai (csökkentő tétel) és a rezidens háztartások külföldi vásárlásai (növelő tétel) egyenlegének termékfőcsoportos felosztása a turizmus-szatellitszámla segítségével;
- népesség általi lefedettség (a teljes népesség és a magánháztartások közötti eltérés);
- saját termelésből származó mezőgazdasági termékek fogyasztása;
- tulajdonos által lakott lakás imputált lakbére;
- természetbeni bérek;
- illegális tevékenységből származó termékek fogyasztása (kábitószerek, dohány, csempészárú) és illegális tevékenységből származó szolgáltatások igénybevétele (prostitúció);
- FISIM.

Mind a nemzeti számlák, mind a HKÉF a COICOP-osztályozást alkalmazza a háztartások fogyasztási kiadásainak részletes bemutatására. Ez nagyban megkönnyíti a lefedettségvizsgálatot, ami a következő fő lépésekből áll. Először a nemzeti számlák szerinti fogyasztási főcsoportokhoz hasonlítjuk a HKÉF megfelelő termékcsoporthoz adatait. Majd a főcsoportok szintjén elvégezzük a makromutatók korrekcióját az előbb felsorolt tételekkel, ami után a korrigált nemzeti számlás adatokat ismét összevetjük a HKÉF adataival. Majd kimutatjuk a korrekciók lefedettségben mutatkozó hatását. A 4. táblázat a háztartási szektor nemzeti számlákban szereplő fogyasztási ki-

adásainak HKÉF általi lefedettségének arányát mutatja a korrekció előtt és után 2010-re és 2015-re.

4. táblázat

A magyarországi háztartási fogyasztás makroadatainak mikroadatak általi lefedettségi aránya a korrekció előtt és után COICOP-főcsoportok szerint, 2010, 2015

COICOP-főcsoport	Korrekció		Lefedettségi arányok közötti eltérés (százalékpont)
	előtti	utáni	
	lefedettségi arány (%)		
	2010		
01. Élelmiszerek és alkoholmentes italok	63,5	66,6	3,1
02. Szeszes italok, dohányárúk és kábitószer	22,8	28,9	6,1
03. Ruházat és lábbeli	74,0	77,9	3,9
04. Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag	57,1	112,7	55,6
05. Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás	44,6	44,6	0,0
06. Egészségügy	58,0	59,2	1,3
07. Közlekedés és szállítás	46,9	51,0	4,1
08. Hírközlés	82,5	82,5	0,0
09. Szabadidő és kultúra	52,9	63,7	10,8
10. Oktatás	31,3	34,8	3,5
11. Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás	29,9	44,6	14,7
12. Egyéb termékek és szolgáltatások	34,7	61,0	26,3
	2015		
01. Élelmiszerek és alkoholmentes italok	70,2	73,0	2,9
02. Szeszes italok, dohányárúk és kábitószer	22,8	28,1	5,3
03. Ruházat és lábbeli	64,8	67,5	2,7
04. Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag	60,1	129,1	69,0
05. Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás	49,3	49,3	0,0
06. Egészségügy	58,7	60,3	1,6
07. Közlekedés és szállítás	48,5	53,0	4,5
08. Hírközlés	103,7	103,7	0,0
09. Szabadidő és kultúra	51,7	65,1	13,4
10. Oktatás	29,3	31,6	2,3
11. Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás	23,2	32,6	9,4
12. Egyéb termékek és szolgáltatások	51,2	88,4	37,2

Megjegyzés. A táblázatban a lefedettségi arányok közötti eltérés értéke több helyen kerekítés miatt nem adja ki a korrekció előtti és utáni lefedettségi arányok különbségét.

Forrás: Saját szerkesztés a nemzeti számlák és a HKÉF 2010-re és 2015-re vonatkozó adatai alapján.

A 4. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a korrekciós tételek esetenként számottevő mértékben hozzájárultak a rezidens háztartások fogyasztási makroadatainak HKÉF-adatok általi lefedettségének javulásához.

A 01. Élelmiszerek és alkoholmentes italok főcsoportban 2010-hez képest 2015-re javult a lefedettség. Korrekciós tételként mindkét évben kihagytuk a makroadatokból a saját fogyasztásra szánt mezőgazdasági termékek értékét és az intézeti háztartásokra becsült fogyasztást, ezáltal 3 százalékpont körüli javulást értünk el. Nemzetközi összehasonlításban a lefedettség megközelíti a felmérésben részt vett országokban mért átlagos szintet.

A 02. Szeszes italok, dohányárúk és kábítószeresek főcsoportot nemzetközi viszonylatban is alacsony szintű lefedettség jellemzi, vannak olyan országok, ahol a lefedettség jóval alacsonyabb a magyarországi aránynál. Itt a következő korrekciós tételeket vettük figyelembe: saját fogyasztásra szánt mezőgazdasági termékek (a házi bor értékét becsültük), munkáltatók által nyújtott természetbeni bérek, az illegális kábítószer-fogyasztás és a csempészarúk becsült értéke, valamint a nem rezidensek hazai fogyasztása, melyek által a lefedettség 5-6 százalékponttal javult, de még így is messze elmarad a kívánt szinttől.

A 03. Ruházat és lábbeli főcsoportban a magyarországi közel 70 százalékos lefedettségi arány, annak ellenére, hogy nem éri el a nemzetközi átlagot, és a 2015. évi érték a 2010. évihez képest alacsonyabb volt, magasabb több fogyasztási főcsoport értékéhez képest. Korrekciós tételként a munkáltató által nyújtott természetbeni béreket és egészen kis összeggel az intézeti háztartások fogyasztását vettük figyelembe.

A korrekció hatása a 04. Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag főcsoport esetében volt a legnagyobb mértékű. A főcsoport makroértékének csökkenését túlnyomó részben az imputált lakásszolgáltatás lakáskarbantartási és -javítási költségek nélküli értékének elhagyása okozta, és csak kisebb részben a munkáltatók által nyújtott természetbeni bérek korrekciója. Ezek miatt azonban végül a mikroforrás értéke meghaladta a makroforrását. Ennek feltehetően az lehet az oka, hogy a mikrostatistika – mint azt már említettük – olyan nagyobb összegű javítási, karbantartási költségeket is költségként számol el, amelyek a makrostatisztikában a beruházások között, lakásfelújításként szerepelnek.

A 05. Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás főcsoport esetében sem korrigáltuk az eredeti lefedettséget, ami a 2015-ös korrekció utáni 49,3 százalékos lefedettségi aránnyal ugyan nem kirívó nemzetközi viszonylatban (38–99%), de mégis elmarad az elfogadott minőségtől.

A 06. Egészségügy főcsoportnál a 03. főcsoportéhoz hasonlóan a munkáltató által nyújtott természetbeni bérek és az intézeti háztartások fogyasztása jelent meg korrekciós tételként, a lefedettségi arány mindkét évben 60 százalék körüli volt.

A 07. Közlekedés és szállítás főcsoport mutatója mindkét évben az 50 százalékos szintet közelítette meg, ami elmaradt a nemzetközi átlagtól (79%). Az általunk

alkalmazott korrekciós tételek (a munkáltatók által nyújtott természetbeni bérek, az intézeti háztartások és a külföldiek magyarországi fogyasztása) alacsony értékük miatt nem sokat javítanak a lefedettség arányon.

A 08. Hírközlés főcsoport lefedettsége mindkét évben jó minőségűnek mondható, így korrekciós tételt sem alkalmaztunk.

A 09. Szabadidő és kultúra főcsoport 52-53 százalékos korrekció előtti lefedettségét nagymértékben növelte a munkáltatók által nyújtott természetbeni béreknek és a külföldiek magyarországi fogyasztásának a figyelembevétel. Míg a korábbi tétel csak alig, az utóbbi nagyban hozzájárult 2015-ben a korrekció utáni több mint 13 százalékpontnyi lefedettség-növekedéshez, ami így alig maradt el a nemzetközi 71 százalékos átlagtól.

A 10. Oktatás főcsoport alacsony, 30 százalék körüli lefedettségén alig segített a munkáltatók által nyújtott természetbeni bérekkel való korrekció. A nemzetközi vizsgálatban részt vett 21 országnak kevesebb mint a fele tudta csak a kívánt arányt biztosítani.

Magyarországon a 11. Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás főcsoport a 02. Szeszes italok, dohányárúk és kábítószeresek főcsoport után a második leggyengébb lefedettség arányt mutatja, és 2015-ben még a munkáltatók által nyújtott természetbeni bérekkel és a külföldiek magyarországi fogyasztásának összegével korrigált aggregátuma is csak fele volt a 65 százalékos nemzetközi átlagnak. A turizmusszatellit-számla adatai alapján a külföldiek költségeik legnagyobb hányadát szálláshely- és vendéglátóegységek által nyújtott szolgáltatásokra fordították. A korrekció elsősorban a nem rezidensek fogyasztását takarja.

A 12. COICOP-főcsoport esetében elsősorban több imputált tétel (például FISIM, prostitúció) elhagyása okozta a lefedettség javulását, míg a munkáltatók által nyújtott természetbeni bérek és a nem rezidensek turisztikai szolgáltatások között elszámolt magyarországi fogyasztása ezekhez képest csak jóval kisebb mértékben korrigálták a makroadatot.

Az előbbieket összefoglalva megállapítható, hogy a háztartások COICOP-főcsoportok szerinti fogyasztásának mikro- és makroszintű adatforrások általi lefedettsége a nemzetközi adatokhoz hasonló képet mutat, melynek javulásához a korrekciós tényezők eltérő mértékben, de jelentősen hozzájárulnak.

3. Összefoglalás

A nemzeti számlákban elszámolt háztartási makroadatok HKÉF-adatok általi lefedettségének vizsgálata arra világít rá, hogy a nagy eltérések ellenére nemzetközi szinten a hazai lefedettség a középmezőnybe tartozik.

A vizsgált jövedelmi tételek közül a lefedettségi arányok 2010-ben a vegyes jövedelem esetén mutattak jó illeszkedést, de a pénzbeli társadalmi juttatások, egyéb fizetett folyó transzferek és a rendelkezésre álló jövedelem lefedettsége is megközelítette a kívánt 80–120 százalékos tartományt. 2015-ben pedig a vegyes jövedelmen kívül már a pénzbeli társadalmi juttatások esetén is jól illeszkedtek egymáshoz a mikro- és makroértékek, emellett a fizetett kamat és a rendelkezésre álló jövedelem lefedettsége is jónak volt mondható. Nemzetközi összehasonlításban a hazai lefedettségi arány a vegyes jövedelem és a fizetett kamatok esetén jelentős mértékben meghaladja a vizsgálatba bevont 21 országban tapasztalt átlagot, míg a bérek és keresetek, a tulajdonból származó jövedelem, az egyéb folyó transzferek, a folyó jövedelem és vagyonadók, valamint a nettó társadalombiztosítási hozzájárulások esetében a nemzetközi átlag alatt marad. Mindazonáltal a tulajdonból származó jövedelmeket és az egyéb kapott folyó transzfereket kivéve a hazai lefedettségi arány mindegyik tétel esetében meghaladta az 50 százalékos, ami megítélésünk szerint jó kiindulási alapot jelent a mikro- és makrostatisztikák további harmonizációjához egyéb helyettes vagy szociodemográfiai változók bevonásával.

Ami a háztartások fogyasztását illeti, a COICOP-főcsoportok körében a korrekciót követően 2010-ben a 04. Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag, valamint a 08. Hírközlés főcsoportok esetén lett jó a mikro- és a makroszintű adatok illeszkedése, de a 03. Ruházat és lábbeli főcsoporté is megközelítette a kívánt tartományt. 2015-ben a 08. főcsoport esetén a lefedettségi arány 80 és 120 százalék között volt, és csak kevéssel estek e fölé/alá a 01. Élelmiszerek és alkoholmentes italok, valamint a 04. Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag főcsoportok értékei. Mindkét évben a főcsoportok kétharmadánál legalább 50 százalékos volt a lefedettségi arány.

Nemzetközi viszonylatban a 02. Szeszes italok, dohányárúk és kábítószer, a 05. Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás, a 10. Oktatás és a 11. Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás főcsoportok esetében maradtak el a korrekciót követően is a magyarországi lefedettségi arányok a vizsgált 21 ország átlagától. A főcsoportok felének hazai lefedettsége ugyanakkor megközelítette vagy meghaladta a nemzetközi átlagot.

Bár a nemzeti számlák és a HKÉF adatai a korrekciós tényezők figyelembevételével közelítettek egymáshoz, mind a jövedelem, mind a fogyasztás esetében maradtak a korrekciót követően is olyan tételek, amelyeknél csak nagyon alacsony mértékben lehetett megfeleltetni egymásnak az adatforrásokat. Az eltérések pontos okainak feltérképezése és a magasabb szintű lefedettségi arány elérése elengedhetetlen a háztartások szektorát érintő részletesebb bontások elvégzéséhez, ami a Stiglitz-jelentés ajánlásai között is szerepel. Az eltérések okainak feltárása és megértése a mikro- és makroszintű adatok hazai harmonizációjának következő lépése.

Függelék

F1. táblázat

A háztartások jövedelmére vonatkozó mikro- és makroadatok összehasonlítása, 2010

ESA-kód	Jövedelem	Nemzeti számlás aggregátum	Korrekció	Korrigált nemzeti számlás aggregátum	HKÉF összesen	Lefedettségi arány (%)
		(millió forint)				
B.2	Működési eredmény, nettó	818 058	-818 058	0		
B.3	Vegyes jövedelem, nettó	2 347 566	-223 048	2 124 518	2 360 416	111
D.11	Bérek és keresetek	9 863 143		9 863 143	6 365 929	65
D.12	Munkáltatók társadalombiztosítási hozzájárulásai	2 286 983	-2 286 983	0	0	
D.411	Kapott kamat	513 948	-60 417	453 531		
D.421	Kapott osztalék	263 473		263 473		
D.43	Külföldi közvetlen tőkebefektetés újrabefektetett jövedelme	6 276	-6 276	0		
D.44	Egyéb befektetésből származó jövedelem	416 722	-416 722	0		
D.45	Bérleti díj	41 413		41 413		
D.4	<i>Tulajdonból származó jövedelem (fizetett kamat nélkül)</i>	<i>1 241 832</i>	<i>-483 415</i>	<i>758 417</i>	<i>41 495</i>	<i>5</i>
D.412	Fizetett kamat	427 620	457 655	885 275	570 421	64
D.62	Pénzbeli társadalmi juttatások	4 437 069	-65 092	4 371 977	3 311 914	76
D.7	Egyéb kapott folyó transzferek	385 332	-168 632	216 700	45 323	21
D.5 / D.61	Folyó jövedelem- és vagyonadók / Nettó társadalombiztosítási hozzájárulások	5 836 898	-2 324 091	3 512 807	2 283 325	65
D.7	Egyéb fizetett folyó transzferek	424 440	-168 632	255 808	180 131	7
B.6	Rendelkezésre álló jövedelem, nettó	17 413 457		12 680 865	9 091 201	72

Forrás: Saját szerkesztés a nemzeti számlák és a HKÉF 2010-re vonatkozó adatai alapján.

F2. táblázat

A háztartások jövedelmére vonatkozó mikro- és makroszintű adatok összehasonlítása, 2015

ESA-kód	Jövedelem	Nemzeti számlás aggregátum	Korrekció	Korrigált nemzeti számlás aggregátum	HKÉF összesen	Lefedettségi arány (%)
B.2	Működési eredmény, nettó	894 677	-894 677	0		
B.3	Vegyes jövedelem, nettó	2 522 677	-230 620	2 292 057	2 091 741	91
D.11	Bérek és keresetek	12 124 347		12 124 347	6 699 166	55
D.12	Munkáltatók társadalombiztosítási hozzájárulásai	2 904 537	-2 904 537	0	0	
D.411	Kapott kamat	351 702	-60 417	291 285		
D.421	Kapott osztalék	758 543		758 543		
D.43	Külföldi közvetlen tőkebefektetés újrabefektetett jövedelme	33 367	-33 367	0		
D.44	Egyéb befektetésből származó jövedelem	158 353	-158 353	0		
D.45	Bérleti díj	61 396		61 396		
D.4	<i>Tulajdonból származó jövedelem (fizetett kamat nélkül)</i>	<i>1 363 361</i>	<i>-252 137</i>	<i>1 111 224</i>	121 737	11
D.412	Fizetett kamat	139 834	442 579	582 413	453 508	78
D.62	Pénzbeli társadalmi juttatások	4 661 425	-56 109	4 605 316	4 888 983	106
D.7	Egyéb kapott folyó transzferek	538 553	-162 757	375 796	61 089	16
D.5 / D.61	Folyó jövedelem- és vagyonadók / Nettó társadalombiztosítási hozzájárulások	6 933 964	-2 910 702	4 023 262	2 384 322	59
D.7	Egyéb fizetett folyó transzferek	522 322	-162 757	359 565	200 572	56
B.6	Rendelkezésre álló jövedelem, nettó	17 413 457		15 543 501	10 824 314	70

Forrás: Saját szerkesztés a nemzeti számlák és a HKÉF 2015. évi adatai alapján.

Irodalom

- AZ EURÓPAI UNIÓ HIVATALOS LAPJA [2013]: *Az Európai Parlament és a Tanács 549/2013/EU rendelete (2013. május 21.) az Európai Unió-beli nemzeti és regionális számlák európai rendszeréről. (Az ESA 2010 rendelet melléklete.)* 2013.6.26. L 174. 1–727. old. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2013:174:FULL&from=EN>
- CYNAMON, B. Z. – FAZZARI, S. M. [2017]: Household income, demand, and saving: deriving macro data with micro data concept. *Review of Income and Wealth*. Vol. 63. Issue 1. pp. 53–69. <https://doi.org/10.1111/roiw.12206>
- FESSEAU, M. – MATTONETTI, M. [2013a]: *A Cross-country Comparison of Household Income, Consumption and Wealth between Micro Sources and National Accounts Aggregates*. OECD Statistics Working Papers. <https://doi.org/10.1787/5k3wdjrn7mv-en>
- FESSEAU, M. – MATTONETTI, M. [2013b]: *Distributional Measures across Households Groups in a National Accounts Framework – Results from an Experimental Cross-country Exercise on Household Income, Consumption and Saving*. OECD Statistics Working Papers. <https://doi.org/10.1787/5k3wdjqr775f-en>
- GINNEKEN, W. VAN – PARK, J.-G. [1984]: *Generating Internationally Comparable Income Distribution Estimates*. International Labour Office. Geneva.
- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [2017]: *Turizmus-szatellitszámlák, 2014–2015*. Budapest. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/turizmszat/turizmszat14.pdf>
- LEQUILLER, F. – BLADES, D. [2014]: *Understanding National Accounts*. Second Edition. Revised and Expanded. OECD Publishing. Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264214637-en>
- OECD (ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT) [2013]: *OECD Framework for Statistics on the Distribution of Household Income, Consumption and Wealth*. OECD Publishing. Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264194830-en>
- STIGLITZ, J. E. – SEN, A. – FITOUSSI, J.-P. [2010]: A Bizottság jelentése a gazdasági teljesítmény és a társadalmi fejlődés méréséről. *Statistikai Szemle*. 88. évf. 3. sz. 305–320. old. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2010/2010_03/2010_03_305.pdf
- ZWIJENBURG, J. [2016]: *Further Enhancing the Work on Household Distributional Data – Techniques for Bridging Gaps between Micro and Macro Results and Nowcasting Methodologies for Compiling More Timely Results*. Paper prepared for the 34th General IARIW (International Association for Research in Income and Wealth) Conference. 21–27 August. Dresden. <http://www.iariw.org/dresden/zwijenburg.pdf>
- ZWIJENBURG, J. – BOURNOT, S. – GIOVANELLI, F. [2016]: *Expert Group on Disparities in a National Accounts Framework – Results from the 2015 Exercise*. OECD Statistics Working Paper No. 2016/10. <https://doi.org/10.1787/2daa921e-en>

Summary

Since the publication of the Stiglitz-Sen-Fitoussi report in September 2009, the integrated research of households' income, consumption and wealth has become the centre of interest. The OECD and Eurostat have launched joint expert groups to investigate the inequalities of households'

income, consumption and wealth behind national accounts. The most recent results of their research and the applied methodologies were published in 2016.

This paper presents the methodology for the harmonisation of micro and macro statistics (households' surveys and national accounts) concerning households' income and consumption. After comparing the categories of Hungarian micro and macro statistics of domestic income and consumption, and correcting macro data, the authors examine the discrepancy between data of national accounts and those of the household budget and living condition survey for 2010 and 2015. The examination of coverage shows that despite some significant discrepancies, the values of the national coverage rates were in the mid-range of the countries. The results can provide a good starting point to the harmonisation of micro and macro statistics, involving socio-demographic and other proxy variables.